

Jiří Wolker (29. 3. 1900 Prostějov – 3. 1. 1924 Prostějov)

Český básník.

Jiří Wolker pocházel z **měšťanské rodiny** dobře situovaného bankovního úředníka. Byl **mnohostranně nadaný** a navíc již od dětství čerpal pro svůj život řadu různorodých podnětů: doma i na prostějovském gymnasiu byl veden ke kulturně bohatému životu naplněnému literaturou a hudbou, prázdniny trávil v rodinné vile na Olomoucku – na významném poutním místě Svatý Kopeček s monumentálním barokním chrámem –, náležel do skautského oddílu vedeného zakladatelem českého skautingu Antonínem Benjaminem Svojsíkem (a 1916 – 1917 se tu zúčastnil 2 letních táborů na Českomoravské vrchovině).

Soustavně literárně tvořil od svých 17 let, do r. 1920 si vyzkoušel množství literárních žánrů i stylů, enž našel svou svébytnou polohu. Studoval práva v Praze, kde se zapojil do literárního života. Byl členem Devětsilu, ale odešel odtamtud na protest proti malé politické angažovanosti skupiny. Byl členem komunistické strany.

Trpěl tuberkulózou a navzdory léčebným pobytům (mj. v tatranských sanatoriích) na ni zemřel ve věku pouhých 24 let.

Podle jeho básnické sbírky Host do domu se nazýval významný literární časopis 60. let, dnes je jeho následovníkem časopis Host. V Prostějově se každoročně koná soutěž ve studentské recitaci Wolkerův Prostějov.

Nejvýznamnější díla:

Básnické sbírky Host do domu, Těžká hodina.

Host do domu

(1922)

Chlapec

Pokora

Stanu se menším a ještě menším,
až budu nejmenším na celém světě.

Po ránu, na louce, v létě
po kvítku vztáhnou se nejmenším.
Zašeptám, až se obejmou s ním:
„Chlapečku bosý,
nebe dlaň o tebe opřelo si
kapičkou rosy,
aby nespadlo.“

Poštovní schránka

Poštovní schránka na rohu ulice,
to není nějaká lečjaká věc.
Kvete modře,
lidé si jí váží velice,

svěřují se jí docela,
psaníčka do ní házejí ze dvou stran,
z jedné smutná a z druhé veselá.

Psaníčka jsou bílá jako pel
a čekají na vlaky, lodě a člověka,

aby jak čmelák a vítr je do dálek rozesel,
– tam, kde jsou srdce,
blizny červené,
schované v růžovém okvětlí.

Když na ně psaní doletí,

Žně

Slunce je veliký básník
a napsalo krásnou báseň
zlatým perem
na naši zem.

Muži bez kabátů,
ženy s červenými šátky,
děcka na mámině sukni
přes celý den
jen
čtou a čtou a čtou.

Na kopečku nad polem
také já chci říkat tu báseň,
volat,
aby stařečci v dědině až na práh vyšli
a slyšeli, co slunce napsalo,
ale slova jsou tak veliká,
že neprojdou mými ústy,
a jen cítím, že jsem:
klas v řadě,
písmeno,
vykřičník!

Poznámka:

dědina – v moravských nářečích *vesnice*.

Host do domu

Host do domu

Tvé vlastní srdce to bylo, co řeklo ti: Lazare,
vstaň!
a já s tebou vyšel jsem z kamenné světnice.
Zaradovali jsme se oba velice,
když jsme našli nové a dovedné ruce na svém
těle,
zemi jsme do nich uchopili převesele
a země byla těžká jako práce modrookých
havířů

narostou na nich plody
sladké nebo trpké.

Poznámka:

blizna – svrchní část pestíku (střední části květu), slouží k zachycení pylových zrněk.

a země byla slavná jako rodinná kamna při
večeři.

Na kamenném chodníku
poznáš svátek nejlépe.
I my jsme jej poznali a proto půjdeme
na pouť k svatému světu.
Však my už cestu docela dobře najdeme,
vždyť ne hvězda jediná,
ale hvězd tisíce
dobře nás povedou na všechny strany od
bílého měsíce,
protože se na všech stranách narodila
pacholátka.

Na konci dědiny
rostou tiché květiny,
ale tu v předměstí
roste jen bída a neštěstí.
Pod obrazem umučené rodiny
petrolejová lampa věčně svítí.
S hladovými se chceme nasytiti, –
zde je naše první zastavení.
Do prázdných talířků oči své k noclehu
položíme,
z krve a ze sazí básničku vystavíme,
básničku jako velikonoční svíci,
bílou, svítící, potěšující,
o cestě k ráji.

Lidé
lidem
dveře
otvírají.

Host do domu –
– a ještě někdo.

Poznámky a vysvětlivky:

havíři – horníci; **Lazar** – v Novém zákoně muž, jehož Ježíš Nazaretský vzkřísil z mrtvých; **pacholátka** – chlapec.

Těžká hodina

Těžká hodina

A.M. Píšovi

Přišel jsem na svět,
abych si postavil život
dle obrazu srdce svého.

Chlapecké srdce je písnička na začátku,
plán pro zámek, který bys lidem jak milé dal
k svátku,
ale mužovo srdce jsou ruce a mozoly,
které se krví svou do cihel probolí,
aby tu stála alespoň skutečná hospoda u
silnice
pro ušlé poutníky a pro poutnice.

Dnes je má těžká hodina.
Chlapecké srdce mi zemřelo a sám v rakvi je
vynáším,
a zemřelým trpě, trpím i tím,
které mi v prsou se roditi počíná.

Dnes je má těžká hodina;
jedno srdce jsem pohřbil a druhé ještě nemám,
sesláblý úzkostí, sesláblý samotou
marně se bráním studeným stěnám
pokoje svého
uštěpačného.

Milenčin dopise, lampo, kniho kamarádova,
věci zrozené z lásky, světla a víry,
dnes při mně stůjte a třikrát mi věrnější buďte,
když zůstal jsem na světě sirý,
a modlete se,
aby mi narostlo srdce statečné a nesmlouvavé,
a věřte dnes za mě, že tomu tak bude,
a věřte dnes za mě, že postavím
dle obrazu jeho
život člověka spravedlivého.

Já mužné srdce ještě nemám,
sám v těžké své hodině;
a proto nevěřím.

Poznámky a vysvětlivky:

Antonín Matěj Píša (1902 – 1966) – český básník a publicista.

Balada o nenarozeném dítěti

Nejdřív se na sebe usmáli,
potom se do sebe zamilovali
u lucerny na nábřeží,
kde voda běží a běží
a lidé stojí, jako by odrazem světla na ní byli.
Nakonec se spolu políbili.

Milenci jsou lidé bohatí,
pokladů mají, že jich nelze vypočítati:
ruce, oči, prsa a ústa.

„Za město, má milá,
vede cestička bílá
a za městem hluboko v obilí
se zelené meze zrodily.
Tam poklady své spočítáme,
tam si je věrně odevzdáme,
aby nám neshořely
nebo neodletěly
jako ptáci
ohniváci.“

Za město šli a večer už byl,
o lásku nadarmo nikdo neprosil;
i mladí se smějí milovat,
i chudí se smějí milovat,
z lásky se člověk narodil,
za město šli a večer už byl.

Zprvu se bránila,
zprvu se bála,
nakonec se ale přece odevzdala.

Proč bych mu tělo své nedala,
tělo své z krve a života,
když jsem mu srdce už dala,
své srdce z krve a života?

Láska je žena a muž,
láska je chleba a nůž.
Rozřízl jsem tě, milá má,
krev teče mýma rukama
z pecnu bílého.

Když nohy domů se vracely,
daleko bylo od dveří k posteli,
když noc hoří, peřiny nehřejí,
té noci na srdci se jí
dětská ústa narodila.

Té noci plakaly čtyři holé stěny,
že těžko, těžko bude dát
hladovým ústům krajíc ukrojený.

Měsíc nad městem svítící
se třikrát naplnil a dvakrát has,
když po třetí hasl nad černou ulicí,
dětská ústa k srdci promluvila:
Maminko milá,
já jsem láska,
která by ráda se narodila!

Když to slyšela,
k milému běžela.
Pokojík jeho byl smutný a studený
jak těžká hlava mezi slabými rameny.

Když se to oba dověděli,
na pelest sedli.
Tiší byli, bledí byli,
k lásce a zabití sbírali síly.

„Dnes
naše srdce, milá má,
a ostatních srdcí tisíce
jsou jenom na půlku hospodské sklenice.
Stačí se zpítí zahořklým rtům.
Nalili krev jsme a vypili rum.
Statisíce lidí se milovalo,
žádné dítě se nenarodilo z nich,
– ni naše se nesmí narodit.
To není hřích,
to je jen bída.“

Slunce už nesvítí,
hvězdy už nezáří,
odešli k lékaři
milenci dva.
Tam nevede cesta bílá a měkká,
tam se jde po schodech z kamene
a v čekárně se čeká,
dlouho a dlouho se čeká,
až dveře strašlivě zavřené
se otevrou pohledem žlutým a kosým
a řeknou: Prosím!

Lékař měl ruce z karbolu
a slova z ledu:
„Nemocné ženy léčit nedovedu,
spravuji jenom zlámané věci.“

Blůzičku svlékl,
prsty jí na prsa bubnoval
smuteční pochod.

Ó ženo,
slyšíš ten hlas,
co na prsu hořel ti?
Teď naposled zakřičel ještě.
Teď zhas.

On zatím stál,
u dveří, na prahu pokoje stál.
Však oči jej zradily a nestály s ním,
křečovitě kráčely za její bolesti,
za její bolesti, za vozem pohřebním,
kola skřípěla, podzimním vítr vál.
Udělal jsem to já?
Já jsem to udělal.

„Podej mi, můj milý, ruku,
až půjdem po schodech dolů.
Už nejsem statečná a budu plakati,
že z bohatství všeho
mně v kapse zbyla jen lahvička eumenolu,
že jsem jen rána,
mrtvými rukama dítěte zobjímaná.

Já nejsem žena,
já jsem hrob.
Dvě oči na mně stojí, jako dvě svíčky,
co na podzim hoří za dušičky,
a nikdo se nade mnou nemodlí.
I žena chce svět lepší a jinačí
a žena jen pláče, když ruce na to jí nestačí.“

Večer
mnoho milenců smutných je,
že to, co žít mohlo, nežije,
a mnozí ani smutní nejsou,
protože to nedovedou.

Slunce na zemi svítilo
a stromy zůstaly lysé,
lidé se na zemi milují
a láska nenarodí se.

Nenarodí se?

Poznámka:

eumenol – druh bylinného léku, používá se při gynekologických potížích; **karbol** –

fenol; látka s antiseptickými účinky, používá se ve zdravotnictví a vytváří typický nemocniční pach.

Tvář za sklem

Kavárna „Bellevue“ je říše
stavěná z hudby, tepla a plyše,
z oken má vysoké průhledné hranice,
které ji dělí od zmrzlé ulice.

Dnes jako jindy páni si za stoly sedli,
důstojní páni a vznešené dámy
ústa si probodli úsměvy, kravaty drahokamy
a v teple, hudbě a v plyši
noviny na oči posadili si,
aby přes tyto brejle z papíru viděli,
že svět je veselý, protože sami jsou veselí
v kavárně „Bellevue“.

Když tu tak seděli teple a ctihodně
s rukama vyžehlenýma,
tu stalo se, stalo, – ne zcela náhodně, –

že na okna skleného tenoučkou hranici
přítisk tvář člověk, který stál v ulici,
výrostek zpola a zpola muž,
a pohledem ostrým a chladným jak nůž
prořízl okno a vbod se v tu nádheru,
v číše a valčík, v zrcadla pro milenky,
v břicha a teplo, fraky a peněženky,
a zůstal v nich třetí čepelí,
i když ty oči dvě zmizely.

Tenkrát se stoly staly
náhrobky mramorovými,
pohřbení šťastlivci se usmívali
mrtvolně mezi nimi,
sklepníci v šatech smutečních
z šedého kouře věnce nosili,
před okny žila ulice, bída a sníh,
za okny civěly mohyly
v kavárně „Bellevue“.

Poznámka:
Bellevue [belví].

Poznámky k interpretaci:

Jiří Wolker se nám – zdánlivě – jeví jen jako jeden z řady autorů nezvalovsko-seifertovské generace a může se zdát, že pro dnešního čtenáře tu není představitelem nejznámějším ani nejvýraznějším. Ale právě on, Wolker, se stal se svou tvorbou i se svými názory předmětem urputných polemik a sporů, které výrazně přesáhly časový rámec jeho bohužel jen velmi krátkého života. Můžeme říci, že od sporů o Máchu česká literatura tak velký souboj nezažila. Pro ilustraci snad stačí připomenout, že vedle tradičně založených autorů patřil mezi Wolkerovy kritiky i Karel Čapek, jinak rovněž považovaný za moderního spisovatele.

Wolker se jednoduchému hodnocení vzpírá už mnohostranností svých životních zájmů: pocházel z dobře situované měšťanské rodiny (z Prostějova), prázdniny ovšem trávil na proslulém poutním místě (Svatý Kopeček u Olomouce), byl členem skautského oddílu (tábořil s ním mj. na Českomoravské vrchovině), vystudoval vysokou školu a byl členem komunistické strany. Bylo by bývalo zajímavé sledovat, jak se jeho životní orientace bude posouvat s přibývajícím věkem, ale tuhle možnost naneštěstí nemáme.

Hlavním Wolkerovým tématem tak zůstal přerod chlapce v muže, a to v rovině rodinných vztahů, v rovině intimní i sociální. Wolker si pro tento záměr zvolil charakteristický osobní styl básnického psaní (osobitou poetiku), založenou na prolínání dětského a dospělého pohledu na svět, čemuž odpovídá i formální a zvuková stránka veršů, které se pohybují na rozhraní mezi vlídnou, zpěvnou křehkostí a neklidnou nepravidelností.

Wolker napsal pouze 2 básnické sbírky, *Host do domu* a *Těžká hodina*, přičemž každá z nich víceméně akcentuje vždy jednu z těchto poloh. Přitom ovšem už *Host do domu* svými 3 oddíly se úspěšně snaží obsáhnout téma dospívání jako celek (sbírka je navíc završena básnickou skladbou *Svatý Kopeček* ve stylu apollinairovského pásma. Další básně (i několik próz) po sobě Wolker zanechal mimo obě sbírky.

U tematiky zrání na pomezí chlapec-muž najdeme první sérii nesouhlasných názorů na Wolkerovu tvorbu. Ukažme si celou věc na *Poštovní schránce* a na *Žních*. Báseň o poštovní

schránce začíná jako dětská poezie (*Poštovní schránka na rohu ulice, / to není nějaká lecjaká věc*), ale záhy do ní proniká dospělý pohled: *psanička do ní házejí ze dvou stran, / z jedné smutná a z druhé veselá* (je totiž mimo obzor dítěte, že dopis může být i nepříjemný a vyvolat smutek; dětské chápání přece počítá s tím, že dopis je vždycky zajímavý a milý). A právě kombinace dětského a dospělého vyjadřování i postoje byla považována za nepřirozenost působící až infantilně.

Podobně ve Žnících se básník stylizuje do role, v níž teprve on venkovskému člověku sděluje, že prací naplněný život na vesnici je plný poezie; činí tak ovšem prostředky, jež jsou selským lidem pramálo blízké (dětské zdobněliny: *na kopečku, stařečci*; volný verš), ale hlavně, sám stojí jako městský člověk mimo, aniž by dřinu fyzicky pracujícího rolníka na vlastní kůži zakusil.

Z dnešního hlediska se možná zdá až malicherné, že tyto nuance mohly být předmětem vášnivých debat, ovšem Wolker přinášel nový způsob básnění, v němž nebylo snadné rozeznat, že se přece obrací k publiku složenému z mladých městských lidí, tedy k publiku, které jeho dětský pohled rozhodně nebude chápat doslova, ale pochopí je jako autostylizaci, která pomáhá básnickými prostředky proniknout k jinému, objektivnímu pohledu na svět. V básni *Těžká hodina* si povšimněme dalšího wolkerovského rysu: oslovování neživých věcí obklopujících člověka v běžném životě: tady se Wolker blíží tomu, co v próze dělal Karel Čapek.

Sám Čapek se ovšem stal účastníkem druhého proudu antiwolkerovské polemiky. Vytýkal Wolkerovi to, že sociálně kritické tóny své tvorby spojuje s motivy třídně pojatého konfliktu. Čapek upozorňoval, že sám dobře zná – ovšemže stejně jako Wolker jen coby pozorovatel – lidskou chudobu i tíhu dělnického života, ale že nikdy nepozoroval, že by se proletáři sami opájeli takovými pocity nenávisti vůči bohatým a mocným, jaké jim Wolker přisuzuje.

Pro nás po letech může pak být Wolker – školometsky řzený do proletářské poezie jako proudu krátce (cca 1918 – 1922) dominujícího v české poválečné básnické tvorbě (viz Seifert: město v slzách) příkladem křesťansky orientovaného levicového člověka – což je přesně ten psstoj, který třeba v nynější české společnosti povážlivě chybí.

V sociální baladě *Balada o nenarozeném dítěti* Wolker ukazuje další vývojovou etapu své tvorby. S naléhavostí a sugestivností, jaká dodnes v české tvorbě podobného tématu nemá obdoby, ukazuje hloubku i všechny souvislosti početí i ukončení (nikoli přerušeni – interrupci!) nového života. Počínaje až naturalisticky pojatým pohlavním aktem a konče chladně vylíčeným prostředím nemocnice, dosáhl takových výšin básnického vyjádření, k jakým se v české poezii od té doby v tomto směru nikdo nedostal.